

KULLERVO KILLINEN, **Pääsihteerikilpa. Putosiko Max Jakobson — vai putosiko Suomi?** Kirjayhtymä, Helsinki 1973, 209 s.

SAKARI MÄÄTTÄNEN, **Tapaus Jakobson. YK:n pääsihteerinviran täyttäminen 1971 ja tapahtumien taustaa Suomen kannalta katsottuna.** Weilin + Göös, Helsinki 1973, 234 s.

Joulukuussa 1971 Suomen ehdokas YK:n pääsihteerikilvassa hävisi ratkaisevassa äänestyksessä ja nyt vuonna 1973 meille suomalaisille on tarjottu kaksi mallia spekuloida Neuvostoliiton veton syistä. Nimenomaan tämän asian selvittäminen on kummankin kirjoittajan perimmäinen tavoite. Kovin koukeroiset ovat kuitenkin kirjoittajien tiet: lukija saa Killisen teoksessa mm. tietää, että Kansainliiton ensimmäinen pääsihteeriksi »James Eric Drummond oli syntynyt 1876 ja polveutui vanhasta aatellis-

tettavalla tavalla. Tällaisen epävirallisen organisaation syntyminen virallisen oheen on tunnetusti mitä luonnollisin asia. Ymmärrettävää siis on, että sellainen on löydettävissä ulkoministeriöstäkin pätevien, voimakastahtoisten, kunnianhimoisten miesten joukosta. Määttäsen argumentti ulottuu kuitenkin kauemmaksi: »ulkoministeriön vanhakantaisen rakenteen ja sen epäpoliittisuuden vuoksi tehokkailla ja kunnianhimoisilla teknokraateilla oli mahdollisuus tehdä palatsivallankaappaus, joka ajan mittaan... vietiin niin täydelliseen päätökseen, että 'neljä—viisi Suomen ulkopoliittikan tekevää miestä' eivät ainoastaan toimineet ohi parlamentaarisen päätöksentekokäytännön — mm. eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan — vaan ottivat Suomen kohtalon omiin käsiinsä toimimalla häikäilemättömästi ohi presidentin» (s. 104). Määttänen pystyy teoksessaan kyllä osoittamaan korkeissa asemissa olevien virkamiesten vaikuttaneen keskeisesti asioiden kulkuun ja ehkä taivuttaneen presidentinkin mukaansa, mutta yllälainatulle väitteelle ei kirjassa yksinkertaisesti ole riittävästi evidenssiä.

Killinen kirjaa kolme perusolettamusta, jotka on esitetty Neuvostoliiton vetolle: Jakobsonin juutalaisuus, aktiivisuus sekä Suomen ulkopoliittikan »itsenäistymispyrkimykset». Kirjoittajan johtopäätös on se, että »yksiselitteistä selvitystä ratkaisuun vaikuttaneista monista tekijöistä ja niiden välisistä painoeroista tuskin koskaan saamme». Eräät spekulatiot Killinen nähdäkseni oikeutetusti hylkää perusteetomina, kuten Jakobsonin juutalaisuuden, ranskan kielen taidon puutteen tai oikeistolaisuuden vaikutuksen. Jossakin määrin kyseenalaisempi on Killisen teesi, että äänestyskäytäytyminen YK:ssa ei ole vaikuttanut, koska Suomen edustajana Jakobson »on tietenkin voinut puhua ja äänestää vain Suomen ulkopoliittisen linjan mukaisesti». Tunnettu tosiasia on, että Jakobson muotoili tuota politiikkaa varsin suuressa määrin. Virallisen opin mukaan Killinen myös kiistää ajatuksen, että veto olisi millään tavalla suuntautunut Suomea vastaan; kyseessä on ensisijaisesti henkilövaali. Vaikkei Killinen suoraan sanokaan, hän antaa ymmärtää, että nimenomaan Jakobsonin voimakastahtoisuus, halu tehdä YK:sta tehokas järjestö, pelotti Neuvostoliittoa, jolle YK:n peruskirjaan tarkasti pitäytyvät, pikemminkin va-

rovaiset pääsihteerit sopivat paremmin. Niinkään kirjoittaja esittää ajatuksen, että päätöksen osatekijänä saattoi myös nimenomaisesti olla Neuvostoliiton pyrkimys »vaihteen vuoksi» tukea Itävaltaa, kun sekä ETYK- että SALT-kokousten järjestäminen Helsingissä oli lujittanut Suomen puolueettomuutta.

Myöskään Määttäsen teoksesta emme saa »yksiselitteistä selvitystä ratkaisuun vaikuttaneista monista tekijöistä». Mutta kun Killinen sulkee tiettyjä spekulatioita nimenomaan ulkopuolelle, voidaan sanoa, että Määttäsen kirjassa ne oikeastaan kaikki hyväksytään. Ja Määttänen osoittaa haastatteluedoin perusteita useimmille käytetyille argumenteille — vastakkaisillekin. Punaisena lankana teoksessa on kuitenkin Jakobsonin asenteiden, suhtautumistavan, mielipiteiden painottaminen, ja niinpä kirjoittaja on kaivanut esiin Jakobsonin lehtikirjoituksia, jopa 1940-luvun puolivälistä asti; voimakkaimmin painottuvat kuitenkin Diplomaattien talvisota sekä Kuumalla linjalla. Diplomaattien talvisota todetaan osasyysksi »tähten sammumiseen» (s. 75); Kuuman linjan englanninkielisen selityksen Suomen asemasta sanotaan »musertaneen Maxin» (s. 126). Määttänen kertoo myös NKP:n keskuskomitean jäsenen perustelleen kielteistä suhtautumista Jakobsonin yya-sopimus-tulkinnoilla, hänen äänestyskäytäytymisellään YK:ssa (al-Aksa-moskeija), juutalaisella syntyperällä (s. 217). Toisen neuvostoliittolaisen virkamiehen mukaan Neuvostoliitto oli loukkaantunut siitä, ettei Jakobson ollut osoittanut sille samanlaista kunnioitusta kuin muille suurvalloille (s. 216). Niinkään neuvostoliittolaisten virkailijoiden kerrotaan »ottaneen hyvin vakavasti Max Jakobsonin vanhempien toiminnan siionistiliikkeessä» (s. 170); neuvostoliittolaiset YK-diplomaatit taas sanoivat arabien kielteisen suhtautumisen olleen Jakobsonin 'pahin kompastuskivi' (s. 171), ja sitten lopulta saamme tietää, että »Max Jakobsonin kirjoilla ei Neuvostoliiton edustaja katsonut olevan merkitystä. Jos hän lieneekin esittänyt mielipiteensä kirjoissaan, hän oli laajakatseinen diplomaatti, joka edusti Suomen erikoisasemaa» (s. 222).

Tyhjentävä vastaus pääsihteerikilvan taustaan ei siis Määttäsen kirja ole, niinkuin hän esipuheessa itsekin toteaa. Lukijan kannalta harmillisinta on se, että kun tekijä on käyttä-

nyt niin paljon aikaa ja energiaa ainutlaatuisen ja antoisan materiaalin kokoamiseen, hän ei ole malttanut työstää sitä loppuun asti korkeatasoiseksi: raportiksi ja analyysiksi, johon hänellä olisi edellytykset, vaan suoltaa sen kirjassa ulos puolijalostetussa tahi peräti jalostamattomassa muodossa. Haastattelut on purettu nauhalta ranskalaisiin viivoihin, osa peräti sitaattimerkkien sisään. Mitään kovin huolekasta valintaa ei näytä suoritetun, vaan juorut ja keskeneräiset päätelmät ovat kaikki kelvanneet yhtä lailla ja samaan asiaan liittyviä käsityksiä on siroteltu sinne tänne; virheet sijoittuvat faktojen lomaan. Niinpä saamme tietää muutamien »asiantuntijoiden pitävänkin 'historian oikkuna', että sana (puolueettomuus) saatiin alkuperäiseen vuoden 1948 sopimukseen». Oikku varmaanakin, mutta sanaa ei siinä tietysti ole. Muuan nuorempi ulkopoliitiikan tutkija taas kertoo, että »sillä minkälaisia edustajia Ruotsi tai Länsi-Saksa lähettävät Euroopan turvakokoukseen saattaa olla huomattavakin merkitys Naton sisällä — ja näihin asioihin Leskisellä oli vaikutus». Puolueettomuuspolitiikan moraalittomuuden osoittimena Määttänen pitää Karjalaisen — aivan oikeaa — lausumaa, että äänestyksestä pidättäytyminen YK:ssa on kannanotto sekin. Vain taktiseksi tarkoituksenmukaisuusmuutokseksi kirjoittaja päättelee Jakobsonin 1970-luvulla Korean sodasta esittämän käsityksen poikkeamisen 20 vuotta aikaisemmasta — huomauttaen, että juuri vastaavan uudelleenarvion on tehnyt suuri määrä tutkijoita ja poliitikkoja ja myös maailman yleinen mielipide vasta 1960-

luvulla tai tämän vuosikymmenen alussa. Käsitteäkseni heikoimmillaan Määttänen on kuitenkin polemisoidessaan teknokraateiksi nimitämiensä ulkoministeriön virkamiesten analyysijä kansainvälisen järjestelmän muuttumisesta kaksinapaisesta moninapaisemmaksi. Ras-kauttavana piirteenä Määttänen näköjään pitää sitä, että Kissingerillä ja Kennanilla muuden muassa on tällaisia samanlaisia näkemyksiä ja osoituksena ajatuksen virheellisyydestä ja siis maailman kaksinapaisuudesta Määttänen esittää Nixonin Moskovan matkan ja — pääsihteerikilvan.

Määttäsen raportti sisältää paljon mielenkiintoista, jännittävääkin tietoa, mutta on myös paikallaan todeta, että kirjoittaja ei ole käsitellyt tärkeätä aihettaan sillä arvokkuudella, joka olisi paikallaan. Iskut vyön alle, huulenheitto ja alatyöli sopivat ehkä Mickey Spillanelle tai Norman Mailerille, mutta tässä yhteydessä ne vain vahingoittavat viestin välittymistä. Puutteistaan huolimatta Määttäsen kirja on kuitenkin tietolähteenä arvokkaampi kuin Killisen kiiltokuvakirja, jossa niinkään on virheitä («Chile lähes katkaisi kaupalliset suhteensa länteen»), ja jatkuvaa vähäpätöistä letkauttelua vasemmistoa kohtaan ja jota kautta luonnehtii alkusanojen typeryyttävä käsitys demokratiasta: »Kansalaisilla on sekä tarve että oikeus saada tietää, mistä on ollut kysymys, ei aina neuvotteluvaiheessa, koska se voisi vaikuttaa ratkaisuihin, vaan sen jälkeen kun ratkaisu on näkyvässä».

Unto Vesa